

Makalenin Türü / Article Type : Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Date Received : 24.04.2019
Kabul Tarihi / Date Accepted : 17.12.2019
Yayın Tarihi / Date Published : 06.03.2020

<https://dx.doi.org/10.17240/aibuefd.2020.20.52925-557741>

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE TOPLUMSAL HAFIZA: AHISKA TÜRKLERİ HAFIZASI PROJESİ ÖRNEĞİ*

Zekeriya Fatih İNEÇ¹

ÖZ

Bu çalışmanın amacı sosyal bilgiler dersinde kullanılacak internet tabanlı toplumsal bir hafıza uygulaması oluşturmaktır. Ayrıca sosyal bilgiler öğretmenlerinin uygulamaya ilişkin görüşlerini belirlemektir. Ahıskalı Türkler ve yaşadıkları sürgünler konusunda bilimsel bir literatür mevcut olmasına karşın hafıza niteliği olan bir çalışma ülkemizde bulunmamaktadır. Bu çerçevede araştırmacı tarafından ADDIE (Analiz, Tasarım, Geliştirme, Uygulama ve Değerlendirme) öğretim tasarımı modeli ile geo-medya teknolojisi kullanılarak toplumsal bir hafıza uygulaması (Ahıska Türkleri Hafızası Projesi - ATHP) geliştirilmiştir. ATHP'nin veri tabanını oluşturmak için nitel araştırma yöntemlerinden anlatı tekniğinden yararlanılmıştır. Bunun için sözlü tarih çalışması yürütülmüştür. Veri elde etmek için amaçlı örnekleme tekniklerinden benzeşik örnekleme tekniği ile sekiz Ahıskalı Türk belirlenmiştir. ATHP'nin değerlendirilmesi içinse nitel araştırma yöntemlerinden bütüncül çoklu durum çalışması yürütülmüştür. Amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik yöntemi ile dokuz sosyal bilgiler öğretmeni belirlenmiştir. Bu çerçevede elde edilen veriler içerik analizi ile değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerinden elde edilen bulgular, ATHP'nin toplumsal bir hafıza oluşturma amacının ana ve doğru kaynağa ulaştırma, hafızayı canlı tutma ve ülkü birliğini sağlama şeklinde olduğunu; sosyal bilgiler derslerinde ATHP'nin kullanımının değer öğretimine, öğretim programına ve programın genel kazanımlarına uygun olduğunu; ATHP'nin güçlü yönlerinin ilk elden kaynakların paylaşımı, beceri eğitimi ile değer öğretimine imkan verdiğini; ATHP'nin zayıf yönlerinin ise örneklemin ve ara yüzün sınırlı iken, dildeki morfolojik farklılıkların ve içeriğin fazla olduğunu göstermektedir. ATHP'nin işlevselliğinin artırılması içinse kurumlar arası iş birliğinin, geniş kitlelere ulaşılmasının ve içeriğin genişletilmesinin gerektiği sonucu tespit edilmiştir. Bu çalışma ile ATHP, geo-medya teknolojisi üzerine kurulan ilk toplumsal hafıza çalışması olmuştur. Araştırmanın sonunda araştırmacılara bazı önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Geo-medya, Ahıska Türkleri, Toplumsal Hafıza, Ulus Kimlik, Sosyal Bilgiler.

SOCIAL MEMORY IN SOCIAL STUDIES TEACHING: THE SAMPLE OF MESKHETIAN TURKS' MEMORY PROJECT

ABSTRACT

The aim of this study is to create an internet based social memory application that can be used in social studies lesson. In addition, to determine the views of social studies teachers on the application. Although there is a scientific literature on the Meskhetian Turks and the exiles they live in, there is no memory-related study in our country. In this context, a web-based social memory application (Meskhetian Turks Memory Project - ATHP) was developed by the researcher using ADDIE (Analysis, Design, Development, Implementation and Evaluation) instructional design model and geo-media technology. Narrative technique, which is a qualitative research method, was used to construct the ATHP database. For this purpose, oral history study was conducted. In order to obtain data, eight Meskhetian Turks were identified with the homogeneous sampling technique, among the sampling techniques. A holistic multi-case study, one of the qualitative research methods, was conducted to evaluate the ATHP. Nine social studies teachers were determined with maximum diversity method among purposeful sampling methods. The data obtained were evaluated by content analysis. As a result of the research, the findings obtained from the opinions of social studies teachers indicate that the aim of ATHP is to reach a main and correct source, to keep memory alive and to achieve ideal unity; that the use of ATHP in social studies courses is appropriate for value teaching, curriculum and overall achievements; that the strengths of ATHP allow first-hand resources sharing, skills training and value teaching; The weaknesses of ATHP indicate that while the sample and interface are limited, morphological differences and content in the language are high. In order to increase the functionality of ATHP, it has been determined that inter-institutional cooperation, reaching out to large audiences and expanding the content are necessary. With this study, ATHP became the first social memory study based on geo-media technology. At the end of the research, some suggestions were made to the researchers.

Keywords: Geo-media, Meskhetian Turks, Social Memory, Nation Identity, Social Studies.

* Bu çalışma Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü tarafından desteklenmiştir. Proje ID:504 (SBA-2017-504), Proje Başlığı: Ahıska Türkleri Hafızası Projesi (ATHP).

¹ Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Fakültesi, fatihinec@erzincan.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-2391-605X>

1.GİRİŞ

Toplumlara ait olan ve toplumların paylaştığı çeşitli değerler kültür olarak tanımlanmaktadır. (Tatlıoğlu, 2012). Kültür kavramı bilimsel açıdan ise bir topluma ait uygarlığı ifade etmektedir (Güvenç, 2011). Kültür, toplumları ilgilendiren ortak davranış ve teknik kurumlardır (Kafesoğlu, 2015). Dolayısıyla kültür, toplumların yaşam biçimleri ile ortak değerlerini kapsayan (Gömeç, 2014) ve toplumsal yaşantıyı yansıtan sosyal bir değer ürünü olarak görülmektedir (Çeçen, 1996). Bu değerlerin çocuklara aktarımı ise kültürel miras olarak ifade edilmekte (Öztemiz, 2016) ve topluma karşı aidiyet hissi oluşturmaktadır (Koçoğlu, 2016). Kültürel mirasın aktarımında ve kavratılmasında süreklilik esastır (Halaç ve Demir, 2017). Kültürel miras bu özellikleri nedeniyle toplumlar tarafından değerli görülmektedir (Yeşilbursa, 2013). Kültürel miras, sosyal bilgiler öğretim programıyla çocuklara aktarıırken, (İbret ve Karasu Avcı, 2018) ulus kimliğinin de temeli olarak görülmektedir (Gökalp, 2015).

Ulus kimlik, bireyin içinde yaşadığı toplumun yaşantılarıyla doğrudan ilişkilendirilmektedir (Bilgin, 1999). Bu yaşantılar, toplumlar tarafından milli ülküler olarak algılanmaktadır (Atsız, 2011). Ulus kimliğinin inşası ve devamlılığının sağlanmasında ders programları ile kitapları ön plana çıkmaktadır (Özkan, 2013). Ulus kimlik öğrenme ortamlarına özellikle sosyal bilgiler dersi ile yansıtılmaktadır (Bar vd., çev. 2013). Nitekim Amerika’da Ulusal Sosyal Bilgiler Konseyi’nin (NCSS) öngördüğü tematik öğrenme alanlarından biri kimlik oluşturmaktır (NCSS, 2019). Bununla birlikte NCSS Başkanı, Amerika’da sosyal bilgiler dersinin gelecekteki görevini ulus inşa etme süreci olarak açıklamaktadır (NCSS, 2019). NCSS, 1950’lerden itibaren Amerikan değerlerini programa yansıtarak bu sürecin alt yapısını hazırlamaktadır (Doğan, 2009). Ülkemizde ise ulus kimlik kavramı sosyal bilgiler programının öğrenme alanlarının biriyle doğrudan, diğerleriyle ise dolaylı olarak ilişkilendirilmektedir.

Ülkemizde ulus kimlik kazandırma süreci kendine has özellikler göstermekte ve bu süreç okullar üzerinden yürümektedir (Özkan, 2013). Ulus kimlik oluşturma sürecinin Namık Kemal’in vatan ve Ziya Gökalp’in Türk milli kimliği anlayışlarının etkisiyle devlet tarafından yönetildiği anlaşılmaktadır (Karpaz, 2009). Ayrıca Ahmet Vefik Paşa, Şinasi, Şemseddin Sami, Necip Asım, Ahmet Ağaoğlu, Hüseyinzade Ali, Gaspıralı İsmail ve Yusuf Akçura bu sürecin mimarları arasında gösterilmektedir (Yalçın, 2013). Özellikle M. Kemal Atatürk’ün eğitimi millileştirmek için sarf ettiği çabaların bu süreçte etkili olduğu görülmektedir (Bilgili, 2012). Ayrıca M. Kemal Atatürk’ün ulus kimlikte üstünlük şuurunun devam etmesi için verdiği uğraşlar bilinmektedir (Kafesoğlu ve Öztuna, 1977, 1978). M. Kemal Atatürk’ün kültürel devamlılığı sağlamak ve ulus kimliğinin benliğine kavuşması için açılmasını emrettiği kurumlar ve gerçekleştirdiği devrimler bu süreci yönlendirmektedir (Genç, 2007; Seyrek, 2018). Dolayısıyla ulus devletler, ideolojileri çerçevesinde belirledikleri ulus kimliğini vatandaşlarına kazandırmayı istemektedir (Güvenç, 1993). Vatandaşların ulus kimliği kazanabilmesi için toplumsal hafızanın önem verilerek canlı tutulması gerekmektedir (Gülbetekin ve Öztürk, 2016).

Toplumsal hafıza modern insanın yaşantılarını unutmaması için ortaya çıkan bir kavramdır. Bu çerçevede değerlendirilen yaşantılar toplumun şahit olduğu kültürel arşivlerdir (Atik ve Bilginer Erdoğan, 2014). Bunların paylaşılarak aktarılmasıyla toplumsal hafıza oluşmaktadır (Başaran İnce, 2010). Dolayısıyla uluslar, toplumsal hafızayı koruyan ve ulusal kimliği oluşturan araçlara ihtiyaç duymaktadır (Çeviker, 2009). Amerika Birleşik Devletleri’nde bunu gerçekleştirmek için çeşitli dokümanlar, nadir eserler, kitaplar, görseller, videolar ve ses kayıtları ile öğretim ortamları desteklenmektedir (Ata, 2011). Amerikan Hafızası Projesi adı verilen bu çalışmayla Amerikan toplumunun hafızasında yer alan kültürel arşiv canlı tutulmaya çalışılmaktadır. Proje Amerikan ulus kimliğinin alt yapısını oluşturma düşüncesiyle organize edilmektedir. Bunlarla ulus kimlik, toplumsal hafızayı belirlemekte ve inşa etmektedir (Olick, 1999).

Toplumsal hafıza (Karasu Avcı ve İbret, 2018) ve ulus kimlik sosyal bilgiler dersi ile oluşturulmaktadır (Öztürk ve Elvan, 2018). Çocuklar kültürel mirasa ait farklı boyutları kolaylıkla kavramaktadır (Halbwachs, 2016). Böylece çocuklar toplumsal hafızası olan ve ulus devlete ait milli bir kimlik kazanmaktadır (Karatekin vd., 2017). Ulusal eğitim amaçları doğrultusunda sosyal bilgiler öğretimi gerçekleştirilmektedir (Öztürk, 2012).

Bu anlayışlar çerçevesinde hazırlanan ve 2005 yılında uygulanmaya başlanan sosyal bilgiler dersi öğretim programı (SBDÖP) ile öğrenciler soyut ve somut kültürel değerlerimizi keşfederek öğrenmektedir. Ayrıca 2018 yılında yürürlüğe giren SBDÖP ile kanıt kullanma becerisinin kullanımı da öngörülmektedir (MEB, 2018). Öğrenciler bu çerçevede ulus kimlik ve kültürel mirasla ilgili ilk deneyimlerini dördüncü sınıftan itibaren elde etmektedir (Aslan ve Çulha, 2008). Ancak zengin kaynaklara sahip kütüphanelerimizdeki veriler ve veri kaynakları çoğunlukla sayısallaştırılmamaktadır. Öte yandan ders kitaplarında birinci elden kanıtlara fazlaca yer verilmemektedir (Doğan, 2009). Oysaki kültürel miras aktarımında tarihsel kanıtların öğrenme ortamlarında gerçekleştirilen etkinliklerdeki rolü büyüktür (Çulha Özbaş, 2012). Ayrıca öğrenme ortamlarında kimlik ve değer yargılarının oluşumu için kanıt kullanılarak yapılan etkinlikler vazgeçilemez niteliktedir (Kabapınar, 2014). Öğrenciler bu bağlamda çeşitli kanıtları kullanarak bireysel anlamlar elde etmektedir (Kabapınar, 2019). Tüm bunlar zenginlik olarak değerlendirilmeli ve sosyal bilgiler öğretmenleri tarafından öğrenme ortamlarında azami düzeyde kullanılmalıdır (Kesten, 2014). Ancak ülkemizdeki öğrenme ortamlarında birinci elden kanıtlar ve hafıza çalışmaları -Amerikan Hafızası Projesinde olduğu gibi- sistematik olarak pek kullanılmamaktadır.

Hafıza çalışmaları ikinci dünya savaşında Yahudilere uygulanan soykırımdan ve geçmişte duyulan ilgiden sonra artmıştır. Türkiye’de ise 12 Eylül askeri darbesinden sonra toplumsal hafıza çalışmaları hız kazansa da bu alandaki akademik çalışmalar 1990’larda sözlü tarih üzerine yoğunlaşmıştır (Neyzi, 2014). Toplumsal hafıza çalışmalarının yoğunlaştığı çalışma alanlarından biri de sürgünler ve göçler olmuştur. Böylece tarihsel bilincin kazandırılması için gerçekleştirilen akademik toplumsal hafıza çalışmalarındaki artış dikkat çekmiştir (Sadık Yılmaz ve Avcı, 2018).

Zorunlu olarak bu sürece maruz kalan toplumlar, bireysel ve toplumsal anlamda hafızalarını ve kimliklerini zaman içerisinde kaybetmektedir. Özellikle 1944 yılında Kafkas bölgesinin kimliğinin ve toplumsal hafızasının değiştirilmesi amacıyla Ahıska’da yaşayan Türklerle birlikte Kırım Tatarları, Malkarlılar, Çeçenler, İnguşlar ve Kalmuklar sürgün edilmiştir. Özellikle Ahıska Türkleri 1989 yılında yaşanan olaylar neticesinde Rusya’nın farklı noktalarına tekrar sürgün edilmiştir. Dolayısıyla Ahıska bölgesi, Türk ve Müslümanlardan etnik anlamda arındırılmıştır (Kolukırcık, 2011). 1944 yılında 220 köyden gerçekleştirilen ilk sürgün, 91.095 kişiyi yurtlarından etmiştir. Sürgüne gönderilen insanların ortalama yüzde kırkı can vermiştir. Ahıska Türklerine uygulanan bu politika tek sürgün ile sınırlandırılmamıştır. Bu politikalarla Ahıska Türklerinin yurt edinmesi (Akpınar, 2016) ve Türkiye ile Türk Dünyasının bağ kurması engellenmiştir (Tosik Dinç, 2015).

Çeşitli politikalarla toplumlarda oluşan olumsuz yaşantılar, toplumsal hafızada yaşamaya devam etmektedir (Döner ve Baştürk Akca, 2016). Politik müdahalelerin olumsuz etkileri toplumun geçmişle kuracağı güçlü ve çeşitli faktörlerle aşılabilmektedir (Karaarslan, 2014). Bunda toplumsal hafızanın yok edilmesi maksadıyla ulus kimliğinin ve kültürün yağmasıyla ortaya çıkan boşluğun hafıza çalışmaları ile doldurulması yer almaktadır (Beril Kırıcı, 2015). Bu noktadan hareketle yaklaşık doksan yıldır sürgün hayatı yaşayan ve Türkiye’ye getirilen bir kısım Ahıska Türkünün hafızalarında oluşan kültür arşivinin tespit edilmesinin gerekliliğinin ortaya çıktığı görülmektedir. Çünkü yaşanan ortak geçmiş ve bunun aktarımı sonraki nesilleri de yönlendirmektedir (Sever, 2008). Ayrıca toplumsal hafızanın inşası için siyasi yapıların çeşitli politikalarla bu süreci yönetmesi gerekmektedir (İçen ve Tuncel, 2018). Nitekim milletçe zulümler, soykırımlar yaşamış olmamıza rağmen eldeki verileri toplumsal hafıza çalışmalarına dönüştürmedeki zaafımız ortadadır. Ancak politik kazanımlar için manipüle edilen verilerle oluşturulan toplumsal hafıza çalışmalarının neticeleriyle ise millet olarak her sene karşılaşmaktayız (Karaca, 2006). Böylece toplumsal hafıza çalışmaları içtimai kültürlenme sürecinin ötesinde siyasi hareket alanlarını da etkilemektedir. 26 Şubat 1992 tarihinde Ermenilerin gerçekleştirdiği Hocalı katliamını toplumsal hafıza çalışmalarına dönüştüren Azerbaycan Türklerinin siyasi anlamda-bilhassa Amerika Birleşik Devletleri’nde-ellerinin güçlü olduğu görülmektedir. Bununla birlikte Balkan Türkoloji Araştırma Merkezi’nin gerçekleştirmiş olduğu faaliyetler incelendiğinde toplumsal hafıza çalışmalarının kimlik oluşturmada ne kadar etkili olduğu anlaşılmakta (Kalafat, 2012) ve bu çalışmanın önemi de ortaya çıkmaktadır.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada toplumsal hafızayı canlı tutmak için sosyal bilgiler derslerinde kullanılmak üzere internet tabanlı toplumsal bir hafıza uygulaması oluşturulmuştur. Ayrıca sosyal bilgiler öğretmenlerinin bu uygulama hakkında görüşlerini belirlemek amaçlanmıştır. Bu doğrultuda dört alt probleme cevap aranmıştır.

- 1- ATHP’nin toplumsal bir hafıza oluşturmadaki amaçlarına ilişkin görüşleri nelerdir?
- 2- ATHP’nin toplumsal bir hafıza oluşturmak için sosyal bilgiler derslerinde kullanılma durumuna ilişkin görüşleri nelerdir?
- 3- ATHP’nin bir uygulama olarak güçlü ve zayıf yönlerine ilişkin görüşleri nelerdir?
- 4- ATHP’nin işlevselliğine ilişkin görüşleri nelerdir?

1.2. Araştırmanın Önemi

Ahıskalı Türkler ve yaşadıkları sürgünler konusunda bilimsel bir literatür bulunmasına karşın hafıza niteliği olan, herkese açık dijital bir veri tabanı çalışması ülkemizde hayata geçirilmemiştir. Özellikle Amerika Birleşik Devletleri Kongre Kütüphanesi’nin Amerikan toplumunun hafızasını oluşturma ve canlı tutma amacına bağlı olarak geliştirdiği Amerikan Hafızası Projesinin başarısı göz önünde bulundurulduğunda bu araştırmanın önemi artmaktadır. Araştırmayı önemli kılan diğer bir faktör ise birinci elden kaynak ve kanıtların somut ve soyut (sayısallaştırılmış) bir şekilde öğrenme ortamlarında kullanımınıdır. Önemli otoritelere göre öğrenme ortamlarında kaynak ve kanıtların kullanımının sorgulayıcı ve eleştirel düşüncüyü geliştirdiği anlaşılmaktadır. Ülkemizde ise bu durumun özellikle ders kitaplarına yansımada bilinmektedir (Doğan, 2009). Araştırmanın teknolojik alt yapısı da çalışmayı önemli kılmaktadır. Çünkü daha önce geo-medya teknolojisi ile toplumsal bir hafıza çalışması planlanmamıştır.

Araştırmanın toplumsal bir hafıza çalışması olması nedeniyle -sosyal bilgiler dersinin antropoloji bilim dalıyla olan ilişkisi göz önünde bulundurulduğunda- çalışmanın önemi artmaktadır. Çünkü bireylerin aidiyet duygusunun geliştirilmesi, tarihi, kültürel ve toplumsal değerleri özümsemesi ile kültürünü geçmiş, şimdi ve gelecek

doğrusunda algılaması, farklılıkları anlayabilmesi ve duygudaşlık (empati) beceresini kazanması sosyal bilgilerin antropoloji boyutuyla ilgilidir (Koçoğlu, 2016). Antropolojinin sosyal bilgiler dersine yansıyan bu boyutları, toplumsal hafıza çalışmalarının da ilgi alanlarıdır. Araştırmanın sosyal bilgilerle ilişkisi sadece antropoloji bilim dalı ile sınırlı değildir. Bu çalışma sosyal bilgilerin özel amaçlarıyla doğrudan ilişkili olup; sosyal bilgiler öğretim programında yer alan “kültürel farkındalık ve ifade” yetkinlik alanını da doğrudan desteklemektedir. Ayrıca araştırma, değişim- sürekliliği algılama, eleştirel düşünme, empati, harita okuryazarlığı, kanıt kullanma, konum analizi, mekân algılama, politik okuryazarlık, zaman ve kronolojiyi algılama gibi becerileri (MEB, 2018) ise doğrudan yansıtmaktadır. Toplumsal hafıza veri tabanında bulunan içerik, bağımsızlık, dayanışma, özgürlük, vatanseverlik gibi sosyal bilgiler öğretim programında öğrencilere kavratılması öngörülen değerleri de içermektedir. Çalışma “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamında değerlendirilmektedir. Bunlar çalışmayı önemli kılan boyutlar olmakla birlikte, çalışmanın çok yönlü olduğunu ve sosyal bilgilerle olan ilişkisini de ortaya koymaktadır.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

2.1. Materyal

Araştırma kapsamında araştırmacı tarafından ATHP olarak adlandırılan bir uygulama oluşturulmuştur. ATHP, geo-medya teknolojisi üzerine kurulan ve ADDIE öğretim tasarımı modeli ile geliştirilen internet tabanlı bir hafıza uygulamasıdır. Geo-medya teknolojisi, coğrafi bilginin dinamikleştirilmesi ve çoklu ortamda kullanıcılara sunulması olarak tanımlanmaktadır (İneç, 2017). Bu bağlamda geo-medya teknolojisinin, çok boyutlu ve gerçek yaşamla ilintili bilgiyi teknoloji üzerinden kullanıcılara aktardığı anlaşılmaktadır (Gryl, Scharf, Weis & Schulze, 2017). Geo-medya teknolojisinin ATHP’de tercih edilmesinde Ahıska Türklerine uygulanan sürgün politikalarının çok geniş coğrafyalara yayılması ile bu politikaların coğrafya, tarih ve mekân ilişkisi çerçevesinde verilmesinin zorunluluğu yer almaktadır. Ayrıca Ahıska Türklerinden elde edilen verilerle oluşturulacak veri tabanının çoklu ortamda paylaşılacak olması geo-medya teknolojisinin kullanımını zaruri hale getirmiştir. Bu doğrultuda ATHP, proje süresi içerisinde üç farklı alan adından çağrılmış ve kullanıcılarla veri tabanında bulunan verileri paylaşmıştır. ATHP bunun haricinde ise <http://www.precoder.net> alan adresinden çağrılmaktadır.

Sosyal bilgiler öğretiminde kavratılması öngörülen içeriğin aktarımında eğitim teknolojilerinden yararlanılmaktadır (Ersoy, 2013). ATHP teknolojik bir öğretim materyali olması nedeniyle öğretim tasarımı süreçlerine uygun olarak geliştirilmiştir. Öğretim tasarımı öğrenme ve öğretme ortamlarının planlanarak organize edilmesi ve uygulanması olarak tanımlanmaktadır (İşman, 2015). Öğretim tasarımı, farklı öğretim süreçlerinin çıktılarını ulaştırmak için hangi öğretim yöntemlerinin seçileceğiyle ilgilenmektedir (Fer, 2015). ATHP’nin etkili olabilmesi ve elektronik ortamda yer alacak olması nedeniyle e-öğrenme ortamı oluşturulmuştur. ATHP’nin e-öğrenme platformu, çeşitli öğrenme ortamlarının ve düzeylerinin bulunduğu farklı yaklaşımlara uygun olarak geliştirilmiştir (Gülbahar, 2012). ATHP, bu öğretim tasarımı modellerinden ADDIE’ye göre gerçekleştirilmiştir. ADDIE, etkili öğretim tasarımı oluşturmak için kullanılan en yaygın modellerden biridir. ADDIE, analiz (analyse), tasarım (design), geliştirme (development), uygulama (implementation) ve değerlendirme (evaluation) gibi sistematik bileşenlere sahiptir. Bu bileşenler öğretim tasarımı süreci içerisinde hem birbirleriyle bağlantılı hem de etkileşimlidir (Aldoobie, 2015). ADDIE, çekirdek öğretim tasarımı modellerinden biridir. Çekirdek modeller, öğretim tasarımı bir süreç olarak ifade etmektedir (Şimşek, 2014).

2.1.1. Analiz

ADDIE öğretim tasarımı modelinin ilk aşamasında analiz bileşeni bulunmaktadır. Bu çerçevede ATHP’nin öğretim tasarımı problemleri ele alınmıştır. Bu aşamada tespit edilen problemi çözebilmek için üç farklı analiz öngörülmektedir (Ocak, 2011). Problemleri belirlemek için ihtiyaç analizi gerçekleştirilmiş ve öğrenenlerin (hedef kitle), öğretim, öğrenme hedeflerinin ve öğretim sürecinin analizi yapılmıştır.

Öğrenenlerin yani hedef kitlenin analizi için mevcut literatür ve ders kitapları incelenmiştir. Ayrıca ilgili kazanımlar ve değerler saptanmaya çalışılmıştır. ATHP’nin ileri bir bilgi teknoloji ürünü olması, ayrıca kullanıcılara coğrafi bilgiyi sunması nedeniyle kavratılması öngörülen beceriler ve okuryazarlıklar da dikkate alınmıştır.

Hedef kitlenin analizinde öğrenenlerin gelişim düzeylerine ve veri tabanındaki içeriğin uygunluğuna dikkat edilmiştir. Çalışmanın toplumsal hafızayı canlı tutma ve gerçek dünya bağlamı hedefleri ATHP’nin hedef kitlesinin sınırlandırılmamasını sağlamıştır. Ancak öğretim ve öğrenme hedeflerinden de uzaklaşmamıştır. ATHP’nin esnek içeriğiyle öğretim ve öğrenme hedefleri azaltılabilmekte ya da çoğaltılabilmektedir.

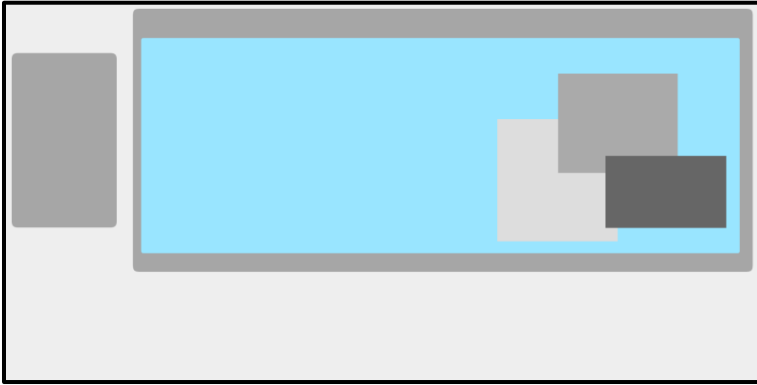
Öğretim sürecinin analizinde gerçek dünya bağlamının oluşmasına özen gösterilmiştir. Bu nedenle ATHP’nin kanıt temelli öğrenme yaklaşımına uygun tasarlanması planlanmıştır. Benzer durum Amerikan Hafızası Projesinde de görülmektedir. Bu proje Amerikan toplumuna ait her türlü bilgi ve belgenin birinci elden kanıtlar olarak

öğrenciye sunulması şeklinde organize edilmiştir. ATHP de veri tabanında bulunan birinci elden kanıtları hedef kitle ile paylaşmaktadır. ATHP, MEB'in teknolojik alt yapısına uygun olarak planlanmıştır. Bu bağlamda basit ve eklentisiz (plugin) bir alt yapı ve ara yüz tasarımı düşünülmüştür.

2.1.2. Tasarım

ADDIE öğretim tasarımı modelinin bu aşamasında ATHP'nin bir uygulama olarak taslak tasarımı yapılmıştır. Bu çerçevede öğretim – öğrenme hedefleri ile içeriğin geo-medya uygulaması üzerindeki organizasyonu ele alınmıştır. Ayrıca ATHP'nin toplumsal bir hafıza uygulaması olabilmesi için taslak bir tasarım yapılmıştır. Bunu gerçekleştirmek için ATHP'nin analiz aşamasında elde edilen veriler taslak tasarım üzerinde organize edilmiştir. Süreçte Gestalt psikolojisinin temellerine dikkat edilmiştir (Yanpar Yelken, 2014). Taslak tasarımda hedef kitlenin gelişim özellikleri göz önünde bulundurulmuştur.

ATHP'nin geo-medya teknolojisi üzerine kurulu olması, taslak tasarımda web haritalama alanının, anlatı çalışmasındaki biyografik görsellerin ve çoklu ortam öğelerinin üst üste bindirilmiş katmanlar olarak organize edilmesini sağlamıştır (Şekil 1).

Şekil 1. ATHP'nin katmanları ve fonksiyon alanları için hazırlanan taslak tasarım

Taslak tasarım aşaması bittikten sonra Adobe Fireworks CS6 programı ile ATHP'nin grafik ara yüz tasarımına başlanmıştır. Bu aşamada taslak tasarıma sadık kalınmıştır. Tasarım sürecinde ATHP'nin zemin renginin belirlenmesinde çalışmanın tarihi boyutu ve elde edilen arşivlerin rengi etkili olmuştur. Çalışmada edinilen arşiv belgeleri el tarayıcısı ile sayısallaştırılmış ve grafik haline getirilmiştir. Ardından bunlar Adobe Fireworks CS6 programı ile ATHP'nin zemini için işlenmiş ve tümleşik grafikler haline getirilmiştir. Böylece ATHP'nin zemin görüntüsü oluşturulmuştur. Farklı çözünürlükler için zemin grafiği CSS3 kodlarıyla tam ekrana yayılmıştır.

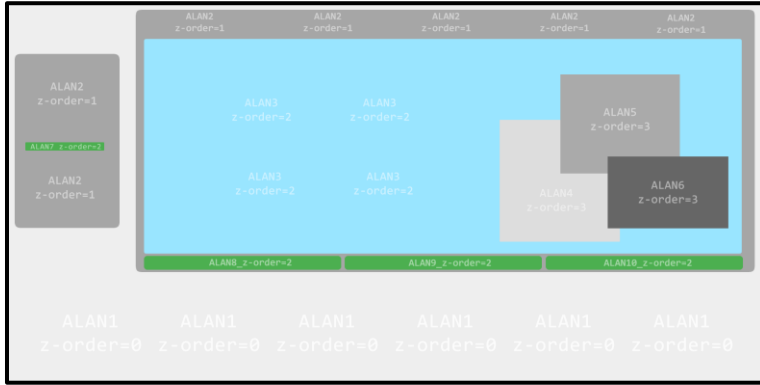
Taslak tasarımda üst üste bindirilmiş katmanlar olarak planlanan web haritalama alanının, biyografik görsellerin ve çoklu ortam öğelerinin ATHP'nin tasarlanan zemin görüntüsünün üzerine yerleşimi yapılmıştır (Şekil 2).

Şekil 2. ATHP zemin grafiği

ATHP zemin grafiği üzerinde HTML kodlarıyla oluşturulan DIV katmanlar CSS3 kodlarıyla biçimlendirilmiş ve fonksiyonlara uygun hale getirilmiştir. DIV katmanların hangi seviyede gösterileceği ise CSS etiketlerinden *z-index* ile belirlenmiştir. Bu çerçevede *z-index* değeri en az olan DIV katman web haritalama hizmeti olmuştur. Web haritalama hizmetinin çalışabilmesi için gereken fonksiyonlar, ADDIE öğretim tasarımı modelinin geliştirme

aşamasında ATHP'ye kazandırılmıştır. Web haritalama hizmetinin bulunacağı alan ve bunun seviyesi tespit edildikten sonra biyografik görsellerin seviyesi de *z-index* etiketi belirlenmiştir (Şekil 3).

Şekil 3. ATHP fonksiyon katmanları

Biyografik görsellerin bağlı olduğu çoklu ortam öğelerinin en üst katmanda görüntülenmesi için *z-index*ten yararlanılmıştır. Bunlara ait fonksiyonlar ADDIE öğretim tasarımı modelinin geliştirme aşamasında eklenmiştir. ATHP'nin katmanlarının ve HTML sayfasının genel biçim ayarları CSS3 kodlarıyla belirlenmiştir. Tasarım sürecinde grafik ara yüzden ziyade kod tabanlı görsellik tercih edilmiştir. Böylece sistemin optimizasyonu sağlanmıştır. Düğmeler ve benzeri dinamik alanlarda Bootstrap'tan yararlanılmıştır. Web haritalama hizmetindeki sürgün bölgelerinin işaretleyicisi olarak Ahıska Türklerine ait bayrak işlenerek ikon haline getirilmiştir. Bu ikonlar ATHP'nin web haritalama hizmeti üzerinde Ahıska Türklerinin sürgün edildiği bölgeleri göstermiştir. İkonlar çoklu ortam öğeleri ile ADDIE öğretim tasarımı modelinin geliştirme aşamasında ilişkilendirilmiştir.

2.1.3. Geliştirme

ADDIE öğretim tasarımı modelinin üçüncü bileşeni geliştirme sürecidir. Önceki aşamada grafik ara yüzü tasarlanan ATHP, bu aşamada çeşitli kodlarla çalışabilir hale getirilmiştir. Aynı zamanda ATHP *bilişsel çoklu ortam öğrenme teorisinin* yedi prensibine (Perkmen, 2011) göre geliştirilmiştir. Böylece ATHP *çoklu ortam, uzamsal - zamansal yakınlık, tutarlılık, duyu biçimi, gereksizlik, bireysel farklılıklar* gibi özellikler kazanmıştır.

ATHP geliştirilirken HTML5, CSS3 ve JS kodlarından yararlanılmıştır. Grafik ara yüzde bulunan nesnelere bu kodlar sayesinde fonksiyonel ve çalışabilir hale getirilmiştir (Şekil 4).

Şekil 4. ATHP web haritalama hizmeti (ana ekran)

Çalışmada ilk olarak grafik ara yüzdeki nesnelere HTML etiketleriyle birbirine bağlanmıştır. Ardından bu nesnelere JS kodlarıyla fonksiyonlar kazandırılmıştır. Bu nesnelere, web haritalama hizmeti, biyografik görseller ve YTAPI'dir (Şekil 4).

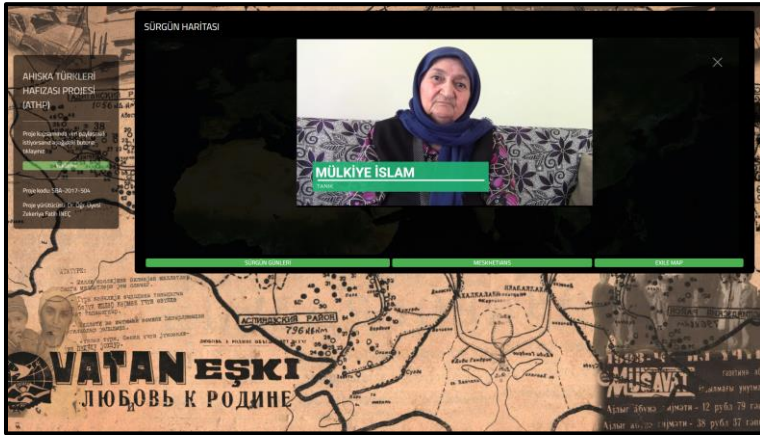
ATHP'nin geo-medya teknolojisi ile desteklenmesiyle ATHP'nin veri tabanında bulunan coğrafi veri, web haritalama hizmeti ve çoklu ortam üzerinden hedef kitleye sunulmuştur. Bunun için öncelikle coğrafi verinin ATHP'nin web haritalama hizmetinin x,y koordinatları üzerinde ortak bir noktada bulunması ve kullanıcılarla paylaşılması gerekmektedir. Ayrıca web haritalama hizmetinin yakınlaştırma ve uzaklaştırma gibi özelliklere de sahip olması beklenmektedir. Web haritalama hizmeti bu işlemi gerçekleştirirken x, y koordinatlarına atanan işaretleyici ikonların koordinatları sabit olmalı ve içeriği doğru görüntüleyebilmelidir. Bu özellikler JS kodlarıyla

web haritalama hizmetine kazandırılmıştır. Böylece ATHP, web haritalama hizmeti üzerinde yakınlaştırma, uzaklaştırma, tutup çekme gibi özelliklerin yanı sıra x, y koordinat düzlemi üzerinde kesişen noktaların tanımlanması gibi özelliklere kavuşmuştur. Web haritalama hizmeti üzerinde bulunan işaretleyici ikonlarına JS kodlarıyla kazandırılan fonksiyonlar ve CSS3 ile kazandırılan biçimsel özellikler sayesinde biyografik görseller dinamikleştirilmiştir. Böylece fare işaretleyicisinin hareketine göre biyografik görsellerin kullanıcıya gösterimi sağlanmıştır. Biyografik görseller ise ATHP veri tabanına JS ve HTML kodlarıyla bağlanmıştır (Şekil 5).

Şekil 5. ATHP x, y koordinat düzlemine göre tanımlanan coğrafi veri ve biyografik görseller

ATHP kullanıcıların biyografik görsellere tıklama işleminin ardından veri tabanından anlatı videolarını almaktadır. Ardından YTAPI ile kullanıcılarına çoklu ortam gösterimi sağlamaktadır (Şekil 6). ATHP'nin anlatı videoları FHD çekim yapabilen sayısal bir kamerayla elde edilmiştir. WonderShare Filmora programıyla biçimlendirilen anlatı videoları *stream* hizmeti veren bir video paylaşım sitesine yüklenmiştir. YTAPI fonksiyonu ATHP'nin çoklu ortamını oluşturmaktadır.

Şekil 6. ATHP'nin web haritalama hizmeti ile çağrılan çoklu ortam nesnesi

2.1.4. Uygulama

ADDIE öğretim tasarımının dördüncü aşamasında uygulanmaya hazır bir öğretim materyali olarak ATHP ortaya çıkarılmıştır. Dolayısıyla ATHP'nin kararlı çalışma durumunun test edilmesi için pilot bir uygulama gerçekleştirilmiştir. Uygulama dört uzmanın gönüllü katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Uzmanlara öncelikle ATHP'nin tanıtımı yapılmış ve ATHP'nin amacından bahsedilmiştir. Bu etkinliğin ardından ATHP'yi uzmanların kullanması istenmiştir. Bir kontrol listesi ile uzmanların ATHP'yi kullanma durumları ölçülmüştür. Kontrol listesinden elde edilen bulgularda ATHP'de uzmanların sistemsel bir problem yaşamadıkları tespit edilmiştir. Elde edilen bu sonuç ATHP'nin temel bilgisayar okuryazarlık becerisiyle kullanılabilirliğini göstermiştir.

ATHP'nin sistemsel kararlılığı Chrome, Canary, Yandex.Browser, Edge, Explorer, Mozilla Firefox, Opera gibi internet tarayıcılarında sınanmıştır. Ayrıca ATHP farklı çözünürlüklerde de kullanılmıştır. Bu aşamalarda ATHP'de sorun yaşanmamıştır. ATHP uygulama sürecinde farklı işletim sistemlerinde de denenmiştir. Windows 7, Windows 8, Windows 8.1, Windows 10 ve Ubuntu 18.04.2, Fedora 29 Workstation, Pardus 17,5 ve macOS Mojave'de denenmiş ATHP'nin görselliğinde bozulma ya da fonksiyonlarında çalışmama tespit edilmemiştir.

Pilot çalışmanın ardından ATHP, dokuz sosyal bilgiler öğretmeninin kullanımına sunulmuştur. Uygulamaya geçilmeden önce sosyal bilgiler öğretmenlerine toplumsal hafıza ve toplumsal hafıza çalışmalarının öneminden bahsedilmiştir. Toplumsal hafızanın sosyal bilgiler içerisinde önemi tartışılmış ve ardından ATHP'nin kullanımı gösterilmiştir. Bu etkinliğin ardından ATHP incelenmesi için dokuz sosyal bilgiler öğretmenine sunulmuştur. Öğretmenler on gün boyunca ATHP'yi kullanmışlardır.

ATHP'nin internet üzerinden çalışan bir uygulama olması ATHP'ye birtakım avantajlar sağlamıştır. Böylece ATHP'ye dünyanın farklı noktalarından erişim sağlanmış ve ATHP'nin veri tabanı tek noktadan yönetilmiştir.

2.1.5. Değerlendirme

ADDIE öğretim tasarımı modelinin son aşamasında değerlendirme bileşeni bulunmaktadır. Bu aşamada ATHP, ADDIE öğretim tasarımı sürecinin ilk basamağı olan analiz aşamasında belirlenen hedef kitleye uygunluğunu tespit etmek için dokuz sosyal bilgiler öğretmeni tarafından ATHP değerlendirilmiştir. Elde edilen veriler makalenin *Bulgular* başlığında verilmiştir.

2.2. Araştırmanın Modeli

Araştırmanın iki farklı boyutu bulunmaktadır. İlk aşamada ATHP'nin toplumsal hafıza veri tabanını oluşturmak için nitel araştırma yöntemlerinden olan anlatı araştırması deseninden yararlanılmıştır. Bu desende bireylerin yaşadıkları deneyimler ve öykülerin anlamlandırılarak analiz edilmesi bulunmaktadır (Cresswell, çev. 2015). Bu çerçevede veri elde etmek için sözlü tarih çalışması yürütülmüştür. Böylece katılımcıların yaşantıları bir kronoloji çerçevesinde elde edilmiştir (Büyüköztürk, 2013). İkinci aşamada ATHP veri tabanının değerlendirilmesi için nitel araştırma yöntemlerinden olan bütüncül çoklu durum çalışması deseninden faydalanılmıştır. Bu desen, birden fazla durumun bir bütün olarak algılanmasını sağlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Desenin tercih edilmesinde ATHP'nin amaçlarının, sosyal bilgiler dersinde kullanımının, teknolojik yönünün ve işlevselliğinin birden fazla durum olarak görülmesi fakat ATHP'nin bir bütün olarak değerlendirilmesinin amaçlanması yer almaktadır.

2.3. Araştırmanın Çalışma Grubu

ATHP'nin toplumsal hafıza veri tabanını oluşturacak verileri elde edebilmek için amaçlı örnekleme tekniklerinden benzeşik (homojen) örnekleme tekniği ile belirlenen sekiz Ahıskalı Türk denekten veri elde edilmiştir (Tablo 1). Bu teknik ile küçük ve birbirine benzeyen örneklemin elde edilmesi amaçlanmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Tablo 1.

Çalışma grubuna ilişkin veriler (ATHP veri tabanı)

Rumuz	Doğum Yeri	Cinsiyet	Yaş	Rumuz	Doğum Yeri	Cinsiyet	Yaş
A1	Ahıska	Kadın	80+	A5	Ahıska	Erkek	70+
A2	Ahıska	Kadın	80+	A6	Pskent	Erkek	50+
A3	Ahıska	Erkek	90+	A7	Semer kand	Erkek	60+
A4	Ahıska	Kadın	70+	A8	Siriderya	Erkek	60+

ATHP'nin değerlendirilmesi için dokuz sosyal bilgiler öğretmeni belirlenmiştir. Öğretmenlerin seçiminde amaçlı örnekleme türlerinden maksimum çeşitlilik yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem çok çeşitliliği olan küçük bir örneklemin seçiminde kullanılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Dolayısıyla çalışma grubu, il merkezleri, ilçeler ve beldelerden seçilmiştir. Çalışma grubuna ilişkin veriler Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2.

Çalışma grubuna ilişkin veriler (ATHP değerlendirme grubu)

Rumuz	Görev Yeri	Cinsiyet	Kıdem	Eğitim düzeyi
Ö1	İl merkezi	Erkek	20+ yıl	Lisans
Ö2	Belde (ilçe)	Erkek	1-10 yıl	Lisans
Ö3	İl merkezi	Erkek	20+ yıl	Lisans
Ö4	İlçe merkezi	Erkek	1-10 yıl	Lisans
Ö5	İl merkezi	Erkek	10-20 yıl	Doktora
Ö6	İl merkezi	Erkek	10-20 yıl	Lisans
Ö7	İl merkezi	Kadın	20+ yıl	Lisans
Ö8	İlçe merkezi	Erkek	1-10	Yüksek lisans
Ö9	Belde (İlçe)	Erkek	1-10	Lisans

2.4. Veri Toplama Araçları ve Süreci

ATHP'nin toplumsal hafıza veri tabanını (hafıza envanteri) oluşturacak verileri elde etmek için “*Sözlü Tarih Veri Toplama Formu*” kullanılmıştır. Bu form, sözlü tarih projesi değerlendirme formu (Bilim ve Sanat Vakfı, 2006) olup, aynı zamanda araştırmacı tarafından oluşturulan yarı yapılandırılmış mülakat sorularını da içermiştir. Sorular oluşturulurken ilgili literatürden yararlanılmıştır. Ayrıca çalışma grubunu oluşturan katılımcılara ATHP verilerinin gönüllülük ve etik kurallar çerçevesinde elde edileceğine dair “Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi İnsan Araştırmaları Etik Kurulu Aydınlatılmış Onay Formu” okunmuş ve imzalatılmıştır. Mülakat sorularına verilen anlatı cevapları bir video kamera ile kayıt altına alınmıştır. Bu süreç yaklaşık bir ay sürmüştür.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ATHP ile ilgili görüşlerini elde etmek için araştırmacı tarafından yarı yapılandırılmış bir görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formunda yer alan sorular hazırlanırken ilgili literatür ve uzman görüşleri dikkate alınmıştır. Literatür toplumsal hafıza çalışmaları ile sınırlandırılmamış, öğretim materyalleri ile ilgili çalışmalar da dikkate alınmıştır. Bu çerçevede katılımcılara yönelmek üzere hazırlanan dört soru yarı yapılandırılmış görüşme formunu oluşturmuştur.

Katılımcıları etki altında bırakmadan ve zamanlarını almadan düşüncelerini tespit etmek için görüşme formu kullanılmıştır. Bunun için form sayısallaştırılmış ve internet tabanlı hale getirilmiştir. Ardından internet ortamında forma ulaşılması sağlanmıştır.

2.5. Veri Analizi

“*Sözlü Tarih Veri Toplama Formu*” ile elde edilen ve video kaydı alınan katılımcıların anlatı süreci bir öğretim materyali olarak ATHP'nin veri tabanını oluşturmuştur. Anlatı süreçleri Wondershare Filmora programı ile biçimlendirilmiş ve optimize edilmiştir. Anlatı kayıtları ATHP'nin çoklu ortam veri tabanını oluşturduğundan ayrı bir veri analizi sürecine tabi tutulmamıştır.

ATHP'nin sosyal bilgiler öğretmenleri tarafından değerlendirildiği nitel verilerin analizinde içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Bu tekniğin tercih edilmesinde içerik analizinin insan davranışlarını ve doğasını belirlemeye çalışması yer almaktadır (Büyüköztürk vd., 2013). Tekniğin gerçekleştirilebilmesi için öncelikle veriler kodlanmış ve bu kodları genel düzeyde açıklayan temalar tespit edilmiştir. Ardından veriler bu kodlara ve temalara göre düzenlenmiştir. En son aşamada ise bulgular tanımlanarak yorumlanmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

2.6. Araştırmanın etik izinleri

Yapılan bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Etik kurul izin bilgileri

Etik değerlendirmeyi yapan kurul adı = T.C. Erzincan Üniversitesi Rektörlüğü İnsan Araştırmaları Etik Kurul Başkanlığı

Etik değerlendirme kararının tarihi= 28/09/2017

Etik değerlendirme belgesi sayı numarası= 07/04

3. BULGULAR

3.1. ATHP'nin toplumsal bir hafıza oluşturma amacı

Sosyal bilgiler öğretmenlerine yöneltilen “ATHP'nin toplumsal bir hafıza oluşturmadaki amaçlarına ilişkin görüşleriniz nelerdir?” sorusundan elde edilen bulgular Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ATHP'nin toplumsal bir hafıza oluşturma amacına ilişkin görüşleri

Kodlar	Katılımcılar	Frekans (f)	%	
1	Ülkü birliği oluşturma	Ö2, Ö9	2	22,2
2	Ana ve doğru kaynağa ulaştırma	Ö3, Ö5, Ö6, Ö8	4	44,4
3	Hafızayı canlı tutma	Ö1, Ö4, Ö7	3	33,3
Toplam		9	100	

Tablo 3 incelendiğinde ATHP'nin toplumsal bir hafıza oluşturma amacı için sosyal bilgiler öğretmenlerinin %22,2'sinin (n=2) *ülkü birliği oluşturma*, %44,4'ünün (n=4) *ana ve doğru kaynağa ulaştırma*, %33,3'ünün (n=3) *hafızayı canlı tutma* şeklinde görüş belirttikleri görülmektedir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ATHP'nin amaçlarını yansıtan ifadelerinden bazıları şöyledir:

Ö9, ATHP'nin toplumsal bir hafıza oluşturma amacının ülkü birliği oluşturma olduğunu şu şekilde ifade etmiştir:

“Türk dünyasının tarihsel ve ülküsel birliğine dair bilinç uyandırma bakımından önem taşıdığını düşünüyorum.” Ö9.

Öğretmenlerin bir kısmı (n=2, %22,2), ATHP'nin amacının ülkü birliğinin sağlamak olduğunu belirtmiştir. Bu durum ATHP'nin ülkü birliğini sağlayarak toplumsal hafıza oluşturmada rol oynadığı anlamına gelebilir.

Ö6, ATHP'nin toplumsal bir hafıza oluşturma amacının ana ve doğru kaynağa ulaştırma olduğunu şu şekilde ifade etmiştir:

“Vatanın ne anlama geldiğini, bayrağın gölgesinde ve kendi kültüründe yaşamının verdiği huzuru ayrıca özgürlüğün tadını ta derinlerde hissettiren bu olayı canlı şahitlerden öğrenmek ve öğretmek adına güzel bir amaç olarak değerlendiriyorum.” Ö6.

Öğretmenlerin bir kısmı (n=4, %44,4), ATHP'nin amacının ana ve doğru kaynağa ulaştırma olduğunu belirtmiştir. Bu durum ATHP'nin toplumlara ana ve doğru kaynağa ulaştırarak toplumsal hafızayı oluşturduğu anlamına gelebilir.

Ö4, ATHP'nin toplumsal bir hafıza oluşturma amacının hafızayı canlı tutma olduğunu şu şekilde ifade etmiştir:

“Yaşanan olayların canlı tutularak gelecek kuşaklara aktarılmasıdır.” Ö4.

Öğretmenlerin bir kısmı (n=3, %33,3), ATHP'nin amacının hafızayı canlı tutmak olduğunu belirtmiştir. Bu durum ATHP'nin toplumsal hafızayı canlı tutarak toplumsal hafızanın oluşumunu desteklediği anlamına gelebilir.

3.2. ATHP'nin toplumsal bir hafıza oluşturmak için sosyal bilgiler derslerinde kullanımı

Sosyal bilgiler öğretmenlerine yöneltilen “ATHP'nin toplumsal bir hafıza oluşturmak için sosyal bilgiler derslerinde kullanıma durumuna ilişkin görüşleriniz nelerdir?” sorusundan elde edilen bulgular Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4.

Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre ATHP'nin toplumsal bir hafıza oluşturmak için sosyal bilgiler derslerinde kullanımı

	Kodlar	Katılımcılar	Frekans (f)	%
1	Programda yer almalı	Ö2, Ö4, Ö5	3	33,3
2	Genel kazanımlara uygun olduğu	Ö1, Ö8	2	22,2
3	Değer öğretiminde kullanılmalı	Ö3, Ö4, Ö7, Ö8	4	44,4
Toplam			9	100

Tablo 4 incelendiğinde sosyal bilgiler derslerinde ATHP'nin toplumsal bir hafıza oluşturmak için kullanımına sosyal bilgiler öğretmenlerinin %33,3'ünün (n=3) *programda yer alması gerektiği*, %22,2'sinin (n=2) *genel kazanımlara uygun olduğu*, %44,4'ünün *değer öğretiminde kullanılması* şeklinde görüş bildirdikleri görülmektedir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ATHP'nin sosyal bilgiler derslerinde kullanıma durumunu yansıtan bazı ifadeleri şöyledir:

Ö2, ATHP'nin sosyal bilgiler derslerinde kullanımı için *programda yer almasının gerekli olduğunu* şu şekilde ifade etmiştir:

“5.sınıf kültür ve miras ünitesinde 6.sınıf kültür ve miras ünitesinde ve 8.sınıf 7.ünite ikinci dünya savaşı sonrası gelişmeler içerisinde sarmal bir şekilde bu soydaşlarımıza yapılan soykırımı müfredata ekleyebilir ve yapılanları dünya kamuoyuna duyurabiliriz.” Ö2.

Öğretmenlerin bir kısmı (n=3, %33,3), ATHP'nin sosyal bilgiler dersinde kullanımı için ATHP'nin öğretim programında yer alması gerektiğini belirtmiştir. Bu durum toplumsal hafızayı oluşturmak için ATHP'nin öğretim programlarında yer alarak sosyal bilgiler dersinde kullanılması gerektiği anlamına gelebilir.

Ö1, ATHP'nin sosyal bilgiler derslerinde *genel kazanımlara uygun olduğunu* şu şekilde ifade etmiştir:

“Çeşitli sebeplerle ülkemize göç eden insanlar ile iletişim kurma, sorunlarının çözümüne yardımcı olmak ve duyarlılık kazandırmak için sosyal bilgiler dersinin genel kazanımlarına uygun buluyorum.” Ö1.

Öğretmenlerin bir kısmı (n=2, %22,2), ATHP'nin sosyal bilgiler dersinde kullanımı için ATHP'nin öğretim programının genel kazanımlarına uygun olduğunu belirtmiştir. Bu durum toplumsal hafızayı oluşturmak için ATHP'nin öğretim programının genel kazanımlarına uygun olması nedeniyle sosyal bilgiler derslerinde kullanılması gerektiği anlamına gelebilir.

Ö9, ATHP'nin sosyal bilgiler derslerinde kullanımı için *değer öğretiminde kullanımı* şu şekilde ifade etmiştir:

“Sosyal Bilgiler veya seçmeli Ortak Türk Tarihi derslerinde Türk dünyası konuları işlenirken "Ahıska Türkleri" kayıtlarından yararlanılarak bağımsızlık, sürgün, insani değerler, empati vb. temalar bilişsel ve duyuşsal düzeyde etkinlikler vasıtasıyla farkındalık oluşturma ve milli değerleri içselleştirmeye yönelik uygun bir iklim oluşturulabilir.” Ö9.

Öğretmenlerin bir kısmı (n=4, %44,4), ATHP'nin sosyal bilgiler dersinde, değer öğretiminde yer alması gerektiğini belirtmiştir. Bu durum toplumsal hafızayı oluşturmak için ATHP'nin değer öğretimini desteklemesi için sosyal bilgiler dersinde kullanılması gerektiği anlamına gelebilir.

3.3. ATHP'nin güçlü ve zayıf yönleri

Sosyal bilgiler öğretmenlerine yöneltilen “ATHP'nin bir uygulama olarak güçlü ve zayıf yönlerine ilişkin görüşleriniz nelerdir?” sorusundan elde edilen bulgular Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5.

Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre ATHP'nin güçlü ve zayıf yönleri

	Kodlar	Açıklamalar	Katılımcılar	Frekans (f)	%
1	Güçlü	Beceri ve değer eğitimine uygunluğu	Ö1, Ö5, Ö6	3	33,3
		İlk elden kaynakların paylaşılması	Ö2, Ö3, Ö4, Ö7, Ö8, Ö9	6	66,6
Toplam				9	100
2	Zayıf	Örneklemin sınırlılığı	Ö2, Ö4	2	22,2
		Dildeki morfolojik farklılıklar	Ö1	1	11,1
		İçeriğin fazla olması	Ö5	1	11,1
		Farklı ara yüzlerin olmaması	Ö8, Ö9	2	22,2
		Fikri yok	Ö3, Ö6, Ö7	3	33,3
Toplam				9	100

Tablo 5 incelendiğinde sosyal bilgiler öğretmenlerinin ATHP'nin güçlü yönleriyle birlikte zayıf yönlerine ilişkin görüş bildirdikleri görülmektedir. ATHP'nin güçlü yönleri için sosyal bilgiler öğretmenlerinin %33,3'ünün (n=3) *beceri ve değer eğitimine uygun olduğu*, %66,6'sının (n=6) *ilk elden kaynakların paylaşımı* şeklinde görüş bildirdikleri tespit edilmiştir. ATHP'nin zayıf yönleri için ise sosyal bilgiler öğretmenlerinin %22,2'sinin (n=2) *örneklemin sınırlılığı*, %11,1'inin (n=1) *dildeki morfolojik farklılıkları*, %11,1'inin (n=1) *içeriğin fazla olduğu*, %22,2'sinin (n=2) *farklı ara yüzlere sahip olmadığı*, %33,3'ünün (n=3) ise fikrinin olmadığı şeklinde görüş bildirdikleri görülmüştür.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ATHP'nin güçlü yönlerini yansıtan bazı ifadeleri şöyledir:

Ö5, ATHP'nin güçlü yönlerinden beceri ve değer eğitimine uygunluğunu şu şekilde belirtmiştir:

“... sosyal katılım, tarihi empati, kalıp yargıları fark etme gibi becerilerin kazanılmasında kullanılabilir.” Ö5.

Ö6, ATHP'nin güçlü yönlerinden *beceri ve değer eğitimine uygunluğunu* şu şekilde belirtmiştir:

“Vatanseverlik, özgürlük, birlik ve beraberlik değerleri kapsamında güzel bir proje olur. Ayrıca proje kapsamında yapılan görüşmeler olayın içinden gelen kişiler olması projeye değer kazandırmış.” Ö6.

Ö8, ATHP'nin güçlü yönlerinden *ilk elden kaynakların paylaşılmasını* şu şekilde belirtmiştir:

“...olayların birinci ağızdan anlatılması ATHP nin güçlü yönüdür...” Ö8.

Öğretmenler (n=9, %100), ATHP'nin güçlü yönlerini ATHP'nin beceri ve değer eğitimine uygunluğuyla ve ilk elden kaynakları paylaşmasıyla ilişkilendirmiştir. Bu durum toplumsal hafızayı oluşturmak için ATHP'nin güçlü

noktaları olarak düşünülebilir. Ayrıca bunlar ATHP'nin sosyal bilgilerde temel becerileri ve değerleri desteklediği anlamına gelebilir.

ATHP'nin zayıf yönlerini yansıtan bazı sosyal bilgiler öğretmenlerinin ifadeleri şöyledir:

Ö2, ATHP'nin zayıf yönlerinden *örneklem sınırlılığını* şu şekilde belirtmiştir:

“...sınırlılık ise sadece bir şehirdekilerle röportaj yapılması...” Ö2.

Ö1, ATHP'nin zayıf yönlerinden *dildeki morfolojik farklılıkları* şu şekilde belirtmiştir:

“...Dil sorunlarının bulunması zayıf yönleri.” Ö1.

Ö5, ATHP'nin zayıf yönlerinden *içeriğin fazla olmasını* şu şekilde belirtmiştir:

“...video sayısı çok olduğu için zaman açısından çok uygun değil.” Ö5.

Ö8, ATHP'nin zayıf yönlerinden *farklı ara yüzlerin olmamasını* şu şekilde belirtmiştir:

“... Zayıf yönleri ise mobil uygulamanın olmaması.” Ö8.

Öğretmenler (n=9, %100), ATHP'nin zayıf yönlerini örneklem sınırlılığı, kullanılan dildeki morfolojik farklılıklar, içeriğin fazla olması, farklı ara yüzlerin olmaması şeklinde belirtmiştir. Bu durum toplumsal hafızayı oluşturmada ATHP'nin zayıf noktaları olarak düşünülebilir. Ancak Erzincan'da ikamet eden ve 1944 Ahıska Sürgününü gören yaşlı Ahıska Türkleri'nin sayısının fazla olmaması örneklem sınırlılığını oluşturmuştur. Örnekleme oluşturan Ahıska Türklerinin Asya'nın farklı coğrafyalarına birkaç defa sürgün edilmelerine rağmen Türkçeyi unutmamaları ancak Azeri Türkçesine yakın bir dil kullanmaları dildeki morfolojik farklılıklara neden olmuştur. Sekiz örneklemden elde edilen veriler ATHP'deki içeriğin fazla olmasına neden olmuştur. Ancak elde edilen verilerin azaltılması manipüle anlamına geleceğinden veriler orijinal halleriyle kullanıcılara sunulmuştur. Ayrıca yaşanan sürgün bir değil, birkaç defadır. Dolayısıyla insanlığa ait derin acıların sunumuna “zaman” kavramının dahil edilmesi çok anlamlı değildir.

3.4. ATHP'nin işlevselliğinin artırılması

Sosyal bilgiler öğretmenlerine yöneltilen “ATHP'nin işlevselliğine ilişkin görüşleriniz nelerdir?” sorusundan elde edilen bulgular Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ATHP'nin işlevselliğinin artırılmasına ilişkin görüşleri

Kodlar	Katılımcılar	Frekans (f)	%	
1	Kurumlar arası iş birliği	Ö2, Ö4, Ö6, Ö7, Ö8	5	55,5
2	İçeriğin genişletilmesi	Ö3	1	11,1
3	Geniş kitlelere ulaştırılması	Ö1, Ö5, Ö9	3	33,3
Toplam			9	100

Tablo 6 incelendiğinde ATHP'nin işlevselliğinin artırılması için sosyal bilgiler öğretmenlerinin %55,5'inin (n=5) *kurumlar arası iş birliği*, %11,1'inin (n=1) *içeriğin genişletilmesi*, %33,3'ünün *geniş kitlelere ulaştırılması* şeklinde görüş bildirdikleri görülmektedir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ATHP'nin işlevselliğinin artırılmasına yönelik düşüncelerini yansıtan bazı ifadeler şöyledir:

Ö2, Ö4 & Ö9, ATHP'nin işlevselliğinin artırılması için *kurumlar arası iş birliğinin* gerekli olduğunu şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Bu proje diğer illerdeki üniversitelerle iş birliği çerçevesinde yapılabilir. Böylece hem daha fazla insana ulaşılır hem de ulusal ve uluslararası medyada ses getirir.” Ö2

“Farklı kaynaklardan yararlanılarak belge ve dokümanlarla yaşanan bu olay desteklenmelidir. Bu konuda uzman tarihçilerimizin görüşleri de alınırsa bu proje ülke çapında daha fazla ses getirebilir.” Ö4.

“Uygulama okullarda tanıtımının yapılması ile daha geniş kitlelere ulaştırılabilir.” Ö9.

Öğretmenler (n=5, %55,5), ATHP'nin işlevselliğinin artırılması için kurumlar arası iş birliğinin gerektiğini belirtmiştir. Bu durum ATHP'nin toplumsal hafıza oluşturmada kurumlar arasındaki iş birliği ihtiyacını açıklayabilir. Bunlar ATHP'nin üniversiteler ve devlet kurumları tarafından desteklenerek hem toplumsal bir hafıza oluşturmada hem de topluma ait olmada katkı sağlayabileceği anlamına gelebilir.

Ö3, ATHP'nin işlevselliğinin artırılması için *içeriğin genişletilmesinin* gerekli olduğunu şu şekilde ifade etmiştir:

“Mutlaka içeriği genişletilmeli ...” Ö3.

Öğretmenler (n=1, %11,1), ATHP'nin işlevselliğinin artırılması için içeriğin genişletilmesinin gerektiğini belirtmiştir. Bu durum ATHP'nin toplumsal hafıza oluşturmada daha zengin ve daha profesyonel imkanlarla hazırlanan içeriğe olan ihtiyacıyla açıklanabilir.

Ö9, ATHP'nin işlevselliğinin artırılması için *geniş kitlelere ulaştırılmasının* gerekli olduğunu şu şekilde ifade etmiştir:

“Uygulamanın okullarda tanıtımının yapılması ile daha geniş kitlelere ulaştırılabilir.” Ö9.

Öğretmenler (n=3, %33,3) ATHP'nin işlevselliğinin artırılması için geniş kitlelere ulaştırılması gerektiğini belirtmiştir. Bu durum ATHP'nin toplumsal hafıza oluşturmada hedef kitlenin tüm toplum olarak algılanmasıyla açıklanabilir.

4. SONUÇ ve ÖNERİLER

Çalışma kapsamında sosyal bilgiler dersinde kullanılacak internet tabanlı toplumsal bir hafıza uygulaması olan ve kısaca ATHP olarak adlandırılan bir öğretim materyali, ADDIE öğretim tasarımı modeline göre geo-medya teknolojisi ile geliştirilmiştir. ATHP, bu süreçte öğretim tasarımı modeline bağlı olarak tamamen bilimsel süreçlerle oluşturulmuştur. Böylece ATHP geo-medya teknolojisi üzerine kurulu ilk toplumsal hafıza uygulaması olmuştur.

Bu çalışmada araştırmacı tarafından geliştirilen ATHP adlı internet tabanlı toplumsal hafıza uygulaması sosyal bilgiler öğretmenleri tarafından değerlendirilmiştir. Buna göre toplumsal bir hafıza oluşturmada ATHP'nin üç amacı bulunmaktadır. Bunlar ana ve doğru kaynağa ulaşma, hafızayı canlı tutma ve ülkü birliği oluşturmaktır. Bu sonuç ATHP'nin kullanıcıları ana ve doğru kaynağa ulaştırdığını, toplumsal ya da bireysel hafızanın canlı tutulduğunu ve kullanıcılarda bir ülkü birliğinin oluşturulduğunu göstermektedir. Bunlar toplumsal hafızayı meydana getiren sürecinin yapı taşları olarak değerlendirilmelidir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre ATHP, toplumsal hafıza oluşturmak için sosyal bilgiler derslerinde değer öğretiminde kullanılmalı ve öğretim programında yer almalıdır. Bunlarla birlikte ATHP öğretim programının genel kazanımlarına uygun görülmektedir. Bu sonuç, ATHP'nin ya da benzer toplumsal hafıza uygulamalarının sosyal bilgiler öğretim programında yer alması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre ATHP'nin güçlü yönleri ATHP'nin ilk elden kaynakları paylaşması ve beceri ile değer öğretimine uygun olmasıdır. Zayıf yönleri ise örneklemin sınırlılığı, farklı ara yüzlerin ve içeriğin olmaması ile dildeki morfolojik farklılıklardır. Bu sonuç, ATHP'nin kanıt kullanma ya da diğer becerileri desteklediği ve değer öğretiminde kullanılması gerekliliğini açıklamaktadır. Ayrıca ATHP'nin içeriğinin ve örnekleminin genişletilmesi, ara yüzünün geliştirilmesi ve katılımcıların dillerindeki morfolojik farklılıkların teknolojik alt yapıyla giderilmesi gerekmektedir. Bunlar toplumsal hafıza çalışmalarının nitelik kriterleri olarak değerlendirilmelidir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre ATHP'nin işlevselliğinin artırılması için kurumlar arası iş birliği yapılmalı, geniş kitlelere ulaşılmalı ve içerik genişletilmelidir. Bu sonuç, ATHP'nin geliştirilmesi ve toplumun tamamına ulaştırılması gerektiğini ifade etmektedir. Ayrıca bunlar toplumsal hafıza çalışmalarının hedef kitesinin ve içeriğinin belirlenmesinde rehber olarak düşünülmektedir. Dolayısıyla toplumsal hafıza çalışmaları topluma yönelik, devlete ise ait olmalıdır.

ATHP'yi genel olarak öğretmen görüşleri doğrultusunda değerlendirmek gerekirse, ATHP'nin kendine has özellikleriyle ülkemizde bu alanda gerçekleştirilen ilk çalışma olması dolayısıyla eksik yönlerinin olduğu anlaşılmaktadır. Ancak öğretmenlerin genelde ATHP'yi faydalı bulduğu ve sosyal bilgiler ders programında beceriler ve değerler eğitiminde yer almasını özellikle arzu ettiği bir çalışma olduğu anlaşılmıştır. Bu çalışma ile sosyal bilgiler programımızın toplumsal hafıza çalışmalarına uygun olduğu ve böylece ana kaynaklara ulaşan kullanıcıların hafızalarını canlı tutabileceği görülmüştür. Bununla birlikte ATHP'nin öğrenme ortamlarında sosyal bilgiler programı içerisinde kendisine yer bulmasının gerekliliği de tespit edilmiştir. Ayrıca ATHP'nin kurumlar arası iş birliğiyle geniş kitlelere ulaştırılmasının önemi ortaya çıkmıştır. Bu noktadan hareketle ATHP'nin farklı kurumlarla desteklenerek öğrenme ortamları haricinde de ulaşılabilir olmasının önemi görülmüştür. ATHP ve benzeri toplumsal hafıza çalışmalarının daha fazla desteklenmesiyle benzer sonuçların elde edileceği düşünülmektedir. Dolayısıyla toplumsal hafıza çalışmaları üzerine çalışma yapan akademisyenlerin ve uzmanların desteklenmesi, bu desteğin de kurumlar tarafından bir kültür haline getirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Akpınar, E. (2016). Donets'kten Erzincan'a: Ahıska sürgünlerinin son göçü. Özçağlar, A. N. Türokoğlu, Bayar, R. Yılmaz, E. Aydın, O. & Karbacak, K. (Ed.), *TÜCAUM Uluslararası Coğrafya Sempozyumu Bildiri Kitabı* içinde (ss. 327-343). Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Aldoobie, N. (2015). ADDIE model. *American International Journal of Contemporary Research*. 5(6). 68-72.
- Aslan, E., Çulha, B. (2008). Kimiz “biz”? Türkiye’deki ilköğretim okullarında “ulusal kimlik” ve “kültürel miras eğitimi”. M. Safran, D. Dilek (Ed.), *21. Yüzyılda kimlik, vatandaşlık ve tarih eğitimi* (1.baskı) içinde (133-152). İstanbul: Yeni insan yayınevi.
- Ata, B. (2011). Sosyal bilgiler eğitiminde iyi bir örnek: ABD Kongre Kütüphanesinin Amerikan hafıza projesi. *Türk Kütüphaneciliği*. 25(2). 261-270.
- Atik, A., Bilginer Erdoğan, Ş. (2014). Toplumsal bellek ve medya. *Atatürk İletişim Dergisi*. 6(1). 1-16.
- Atsız, H. N. (2011). *Türk ülküsü*. (12. Baskı). İstanbul: Ötüken Neşriyat A.Ş.
- Barr, R., Barth, J. L. Shermis, S. S. (2013). *Sosyal bilgilerin doğası*. (1. Baskı). (C. Dönmez, Ed., N. E. Akhan, E. Ay, C. C. Yeşilbursa, O. Sabancı, A. Altıkulaç, Çev.) Ankara: Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. Ltd. Şti. (1977).
- Başaran İnce, G. (2010). Medya ve toplumsal hafıza. *Kültür ve İletişim*. 13(1).9-29.
- Beril Kırıcı, A. (2015). *Zamana direnmek: kişisel hafıza mekânları* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bilgili, A. S. (2012). Geçmişten günümüze sosyal bilgiler ve sosyal bilimler. A. S. Bilgili (Ed.), *Sosyal bilgilerin temelleri*. Ankara: Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. Ltd. Şti.
- Bilgin, N. (1999). *Kollektif kimlik*. (2. Baskı). İstanbul: Sistem Yayıncılık ve Mat. San. Tic. A.Ş.
- Bilim ve Sanat Vakfı. (2006). *Sözlü tarih araştırmacıları için pratik el kılavuzu*. İstanbul.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (14. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. Ltd. Şti.
- Cresswell, J. W. (2015). *Nitel araştırma yöntemleri beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni*. (2. Baskı). (M. Aydın, Çev., M. Bütün, S. B. Demir Ed.). Ankara: Siyasal Kitabevi. (2013).
- Çeçen, A. (1996). *Kültür ve Politika*. (2.bs). Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Çeviker, L. (2009). *Şiddet ve toplumsal hafıza* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çulha Özbaş, B. (2012). İlköğretim sosyal bilgiler derslerinde kültürel miras eğitimi. M. Safran (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi* (2. baskı) içinde (743-760). Ankara: Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. Ltd. Şti.
- Doğan, Y. (2009). Sosyal bilgiler program ve ders kitaplarında birinci elden kaynak ve kanıt kullanımı: ABD, İngiltere ve Türkiye karşılaştırması. R. Turan (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretiminde yeni yaklaşımlar - 1* (1. baskı) içinde (s.85-104). Ankara: Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. Ltd. Şti.
- Döner, B., Baştürk Akca, E. (2016). Kimlik inşası ve aktarımında müzeler ve müzeciliğin rolü: 500. Yıl Vakfı Müzesi örneği. Kiriş Avaroğulları, A. (Ed.), *4. Uluslararası Tarih Eğitimi Sempozyumu 2016 Tam Metin Kitabı* içinde (ss.370-384). Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi.
- Ersoy, F. (2013). Teknoloji kavramının tarihesi ve eğitimde kullanımı. R. Sever, E. Koçoğlu (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretiminde eğitim teknolojileri ve materyal tasarımı* (1. Baskı) içinde (21-36). Ankara: Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. Ltd. Şti.
- Fer, S. (2015). *Öğretim tasarımı*. (3. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık Eğitim ve Danışmanlık San. Tic. Ltd. Şti.
- Genç, R. (2007). Atatürk ve Türk kimliği. E. S. Yalçın, U. Ünal, T. S. Birbudak (Ed.), *Makaleler 2* (1. Baskı) içinde (57-66). Ankara: Berikan Elektronik Basım Yayım San. ve Tic. Ltd. Şti.
- Gökalp, Z. (2015). *Türkçülüğün esasları*. (2. Baskı). İstanbul: Ötüken Neşriyat A.Ş.
- Gömeç, S. Y. (2014). *Türk kültürünün ana hatları* (3. Baskı). Ankara: Berikan Elektronik Basım Yayım San. ve Tic. Ltd. Şti.
- Gryl, I., Scharf, C., Weis, S. & Schulze, U. (2017). Geomedia and spaces of the inbetween. geo-referencing, nonlocalization, and glocalization. *GI_Forum. Journal for Geographic Information Science*. 5(2). 49-59.
- Gülbahar, Y. (2012). e-öğrenme. (2. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. Ltd. Şti.
- Gülbetekin, M., Öztürk, M. (2016, Ekim). Mekan [kültürel] bellek ilişkisi ve yer adları. Özçağlar, A. N. Türokoğlu, Bayar, R. Yılmaz, E. Aydın, O. & Karbacak, K. (Ed.), *TÜCAUM Uluslararası Coğrafya Sempozyumu Bildiri Kitabı* içinde (ss. 587-588). Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Güvenç, B. (1993). *Türk kimliği. Kültür tarihinin kaynakları*. (1. Baskı). Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Güvenç, B. (2011). *İnsan ve Kültür*. İstanbul: Boyut Yayıncılık ve Tic. A. Ş.
- Halaç, H. H., Demir, İ. (2017). Toplumsal hafızamız kültürel mirasımız. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 10(52). 1441-1445.

- Halbwachs, M. (2016). *Hafızanın toplumsal çerçeveleri. (1.baskı)*. (B. Uçar, Çev.) Basım Yeri: Heretic Basın Yayın Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti. (1925).
- İbret, B. Ü., Karasu Avcı, E. (2018). Sosyal bilgiler öğretiminde kimlik algısı. R. Turan, H. Akdağ (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretiminde yeni yaklaşımlar – III* (2.baskı) içinde (38-58). Ankara: Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. Ltd. Şti.
- İçen, M., Tuncel, G. (2018). Toplumsal hafızanın siyasal alan tarafından inşa sürecinin sosyal bilgiler/tarih ders kitaplarına yansımaları. *ISHE 2018 Bildiri Özetleri Kitabı* İçinde (ss.42-42). İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- İneç, Z. F. (2017). *Sosyal bilgiler dersinde geo-medya destekli otantik öğrenme ortamının öğrenmeye etkisi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan.
- İşman, A. (2015). *Öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı. (5. Baskı)*. Ankara: Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. Ltd. Şti.
- Kabapınar, Y. (2014). *Kuramdan uygulamaya sosyal bilgiler öğretimi. (4. Baskı)*. Ankara: Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. Ltd. Şti.
- Kabapınar, Y. (2019). Tarih öğretiminde üçüncü yol olanaklı mıdır?: Cumhuriyet dönemi tarih ders kitaplarında Abdülhamit'in "pozisyonuna" bakmak. Y. Kabapınar (Ed.), *Kimlik belirleyen derslerde kanıt temelli öğrenme* (1.baskı) içinde (3-18). Ankara: Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. Ltd. Şti.
- Kafesoğlu, İ. (2015). *Türk milli kültürü. (38. Baskı)*. İstanbul: Ötüken Neşriyat A.Ş.
- Kafesoğlu, İ., Öztuna, Y. (1977, 1978). *Türk tarihi (1. Kitap)*. (1. Baskı). Ankara: Yaygın Yükseköğretim Kurumu.
- Kalafat, Y. (2012). *Halk kültürü, kültürel kimlik, milli strateji. (1. Baskı)*. Ankara: Berikan Elektronik Basım Yayım San. ve Tic. Ltd. Şti.
- Karaarslan, F. (2014). *Modern dünyada toplumsal hafıza ve dönüşümü* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Karaca, B. (2006). *Sözde ermeni soykırımı projesi. toplumsal bellek ve sinema. (1. Baskı)*. İstanbul: Say Yayınları
- Karasu Avcı, E., İbret, B. Ü. (2018). Toplumsal kimliğin oluşumunda sosyal bilgiler dersinin rolünün incelenmesi: sosyal bilgiler öğretim programları (1968, 1998, 2005). *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 10(29)*. 336-376.
- Karatekin, K., Çapkın, Ö., Üstün, S. (2017). Sosyal bilgiler öğretiminde hafıza mekânlarının önemi: Kastamonu örneği. *International Congress Of Eurasian Social Sciences. 8(28)*.
- Karpat, K. H. (2009). *Osmanlı'dan günümüze kimlik ve ideoloji*. İstanbul: Timaş Basım Ticaret ve Sanayi Anonim Şirketi.
- Kesten, A. (2014). Sosyal bilgilerde web teknolojisinin kullanımı. Baytak, A. (Ed.), *Eğitimde web teknolojilerinin kullanımı* (1. Baskı) içinde (71-81). Ankara: Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. Ltd. Şti.
- Koçoğlu, E. (2016). Sosyal bilgiler eğitimi ve antropoloji. R. Turan (Ed.), *Sosyal bilgilerin temelleri* (1. baskı) içinde (s.325-351). Ankara: Anı Yayıncılık Eğitim ve Danışmanlık San. Tic. Ltd. Şti.
- Kolukırcık, S. (2011). Sürgün, toplumsal hafıza ve kültürel göç: ABD'deki Ahıska Türkleri üzerine bir araştırma. *bilig. 59*. 167-190.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar)*. Ankara.
- NCSS. (2019). *Advocating for the future of social studies: be a nation-builder. (b.t.)*. National Council for the Social Studies. <https://www.socialstudies.org/presidents-message/advocating-future-social-studies-be-nation-builder> adresinden 07.04.2019 tarihinde erişilmiştir.
- NCSS. (2019). *National curriculum standards for social studies: chapter 2—the themes of social studies. (b.t.)*. National Council for the Social Studies. <https://www.socialstudies.org/standards/strands> adresinden 07.04.2019 tarihinde erişilmiştir.
- Neyzi, L. (2014). *Nasıl hatırlıyoruz? Türkiye'de bellek çalışmaları. (2. Baskı)*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Ocak, M. A. (2011). Tanımlar ve temel bilgiler. M. A. Ocak, (Ed.), *Öğretim tasarımı. kuramlar, modeller ve uygulamalar. (1-28)*. Ankara: Anı Yayıncılık Eğitim ve Danışmanlık San. Tic. Ltd. Şti.
- Olick, J. (1999). Collective memory: the two cultures. *sociological theory, 17(3)*, 333-348.
- Özkan, Ş. (2013). *Ulus devletin oluşumunda milliyetçi ideolojinin etkisi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Öztemiz, S. (2016). *Türkiye'de dijitalleştirilen kültürel miras ürünlerine açık erişim: bir model önerisi. (Yayımlanmamış Doktora Tezi)*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Öztürk, C. (2012). Sosyal bilgiler: toplumsal yaşama disiplinler arası bir bakış. C. Öztürk, (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi. (2-28)*. Ankara: Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. Ltd. Şti.
- Öztürk, D., Elvan, Ö. (2018). Toplumsal hafızanın oluşturulmasında sosyal bilgiler ve sınıf öğretmenlerinin karşılaştığı sorunlar. E. Tay. (Ed.), *USBES 2018 Sempozyum Bildiri Özetleri Kitabı* içinde (ss. 283-283). Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi.

- Perkmen, S. (2011). Öğrenmeye bilişsel bakış ve çoklu ortam (Multimedya). S. Perkmen, E. Tezci (Ed.), *Eğitimde teknoloji entegrasyonu materyal geliştirme ve çoklu ortam tasarımı* (1. Baskı) içinde (59-80). Ankara: Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. Ltd. Şti.
- Sadık Yılmaz, H., Avcı. (2018). Türkiye’de tarih öğretiminde karşılaşılan problemler üzerine bir araştırma. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 12. 320-344.
- Sever, M. (2008). Toplumsal bellek ve geleneksel eylem bağlamında bir sözel tarih metninin değerlendirilmesi. *Millî Folklor*. 20(77). 61-68.
- Seyrek, A. (2018). *Atatürk’ün hayatı*. (1. Baskı). İstanbul: Giza İç ve Dış Ticaret Ltd. Şti..
- Şimşek, A. (2014). *Öğretim tasarımı*. (3. Baskı). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.
- Tathoğlu, E. (2012). Çalışma kültüründe toplumsal hafızanın izleri: hofstede endeksleri çerçevesinde İskandinav ülkeleri. *IIB International Refereed Academic Social Sciences Journal*. 3(5). 87-94.
- Tosik Dinç, F. (2015). Ahıska Türkleri (1800-1921). (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Yalçın, E. S. (2013). Atatürk’ün Türk kimliğine ve Türk milliyetçiliğine bakışı. E. Erdoğan Özünlü (Ed.), *İlmi Makaleler* (1. Baskı) içinde (231-246). Ankara: Berikan Yayınevi.
- Yanpar Yelken, T. (2014). *Öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı*. (12. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık Eğitim ve Danışmanlık San. Tic. Ltd. Şti.
- Yeşilbursa, C. C. (2013). Altıncı sınıf öğrencilerinin somut kültürel mirasa yönelik görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*. 21(2). 405-420.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (9. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

EXTENDED ABSTRACT

1. Introduction

Social memory is a concept emerged for modern human not to forget their experiences. Experiences evaluated within this framework are cultural archives witnessed by society (Atik and Bilginer Erdoğan, 2014). Social memory is constituted by sharing cultural archives (Başaran İnce, 2010).

Memory studies have increased since the genocide of Jews in the World War II and the interest in the past. In Turkey, social memory studies have gained momentum after the September 12 military coup. However, academic studies focused mostly on oral history in 1990s (Neyzi, 2014). One of the study fields, which mostly focused on the social memory studies, have been the exiles and immigrations.

Societies, which have been exposed to this process coercibly, lose their memories and identities in time, both individually and in social terms. Specifically the exiles, which were applied to the Crimean Tatars, the Balkarians, the Chechens, the Ingushes and the Kalmuks in addition to the Meskhetians living in Meskhetia in 1944 and kept secret from the public with several reasons, were performed to change the identity and social memory of this region. The Meskhetian Turks exiled to Fergana, were exiled to different locations of Russia again after the events occurred in 1989. So, Meskhetian region was ethnically purified from Turks and Muslims (Kolukırık, 2011).

These negative experiences in societies with occurred with various policies continue to live in social memory (Döner and Baştürk Akca, 2016). The negative effects of political interventions can be overcome with the strong and various factors that the society will establish with the past (Karaarslan, 2014). In this, the memory emerged with the emptying of the nation identity and culture with the purpose of destroying the social memory is filled with memory studies (Beril Kırıcı, 2015). Considering this, the significance of the determination of cultural archive in the memory of the Meskhetian Turks living in exile in Turkey brought about ninety years is noticed. Because, the common past and its transfer also lead next generations (Sever, 2008).

Social studies course has a great role in creating a social memory (Karasu Avcı and İbret, 2018) and handling a social identity (Öztürk and Elvan, 2018). The children, thus, acquire a national identity that belongs to the nation-state and is directly related to the social memory (Karatekin et al., 2017). Therefore, nations need tools to protect social memory and to form a national identity (Çeviker, 2009).

In this scope, in the study, a web-based social memory application was created to be used in social studies lessons to keep social memory alive. It was also aimed to determine the views of social studies teachers about this application. According to this purpose, it was tried to find answers to these sub-problems:

- 1- What are the views of ATHP regarding the aims of building a social memory?
- 2- What are the views of ATHP on the use of social studies courses to create a social memory?
- 3- What are the views of ATHP regarding its strengths and weaknesses as a practice?
- 4- What are the views of ATHP regarding its functionality?

2. Material & Method

2.1. Material

The researcher, within the scope of the research, created an application, named as the ATHP. The ATHP is a web-based application set on the geo-media technology and developed with the ADDIE instructional design model.

The geo-media technology is defined as dynamization of geographic information and submission to users at multimedia (İneç, 2017). The choice of geo-media technology in the ATHP involves the exile policies applied to Meskhetian Turks in a wide geography, and the necessity of giving these policies with the relationship of geography, history and place. In addition, the fact that the database to be created with the data obtained from Meskhetian Turks will be shared in multiple media has made the use of geo-media technology essential. As the ATHP was a training material, it was developed appropriate to the instructional design processes. In this context, ADDIE instructional design model was applied. ADDIE is one of the common models used to produce effective teaching design. ADDIE has systematic components as analyse, design, development, implementation and evaluation. These components are both interrelated and interactive during the instructional design process (Aldoobie, 2015). In the first stage of the ADDIE instructional design model, necessary analyses for the instructional design of the ATHP was carried out. In this context, the analyses of needs, learner and teaching process were held. In the second stage of ADDIE, application design of the ATHP was made. In this process, the draft design of the ATHP was produced. In the third stage of ADDIE, the draft design of the ATHP was started to be embodied. The ATHP's graphic interface and its functions were coded and became functional at this stage. In

the fourth stage of ADDIE, the ATHP was applied in different places as a teaching material. At the final stage of ADDIE, the social studies teachers evaluated the ATHP.

2.2. Method

There are two different dimensions of the research. In the first stage, in order to develop social memory database of the ATHP, the narrative research pattern from qualitative research methods. In this scope, oral history study was carried out to obtain data. To do this, data were obtained from eight Meskhetian Turks determined with the homogeneous sampling technique among the sampling techniques. The narrative process of participants gathered with the “Oral History Data Collection Form” and recorded constituted the database of the ATHP as an instructional material. In the second stage, to analyse the database of the ATHP, the holistic multiple-case study pattern was applied among the qualitative research methods. Then, nine social studies teachers were asked to evaluate the ATHP. The maximum diversity method from the purposive sampling methods was applied in choosing the teachers. The social studies teachers used the content analysis technique in the analysis of the qualitative data in the evaluation of the ATHP.

3. Findings and Results

The ATHP has become the first social memory application developed with the geo-media technology. The sources and evidences became available to the use of users with first hand thanks to the ATHP. With the ATHP, a different instructional material supporting the course books emerged with the ATHP. The ATHP was able to reflect special targets, contents and various skills of social studies. In addition, the ATHP also reflected the various values that were expected to be given within the scope of social studies course with its data. Thus, a sophisticated teaching material was developed with the ATHP.

The findings gathered from the question “What do you think about the ATHP's goal of creating a social memory?” directed to the social studies teachers showed that the ATHP had three main objectives. These aims are the unity of the nation, reaching the main and right source, keeping the memory alive.

The findings gathered from the question, “What are your views on the use of the ATHP in Social Studies courses to create a social memory?” directed to the social studies teachers were as that the ATHP should be included in curriculum, the ATHP is appropriate to the general gains and should be used within the scope of value teaching.

The findings gathered from the question, “What are the strengths and weaknesses of the ATHP as an application?” directed to the social studies teachers showed the strengths and weaknesses of the ATHP. According to this, it was determined that the strengths of the ATHP were in accordance with the skill and value training and sharing the resources first hand.

The findings gathered from the question “What are your views on increasing the functionality of the ATHP?” directed to the social studies teachers emerged the results that the ATHP was open to cooperation between institutions, the expansion of content and direct use of learning environments.

If it is necessary to evaluate the ATHP in line with the opinions of the teachers in general, it is understood that ATHP has its shortcomings because it is the first study conducted in this field in our country with its own characteristics. However, it was understood that teachers generally found ATHP useful and that they especially wanted to take part in skills and values education in social studies curriculum. With this study, it has been seen that our social studies program is suitable for social memory studies and thus, the users who reach main sources can keep their memories alive. In addition, the necessity of ATHP to find a place in the social studies program in learning environments has been determined. In addition, it has emerged the importance of reaching ATHP to large masses in cooperation between institutions. From this point of view, it has been seen that it is important to pave the way for the ATHP to be accessible outside the learning environment by supporting with different institutions. It is thought that similar results will be obtained with more support of ATHP and similar social memory studies. Therefore, academicians and experts working on social memory studies should be supported and this support should be turned into a culture by the institutions.

ÇALIŞMANIN ETİK İZİNİ

Yapılan bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Etik kurul izin bilgileri

Etik değerlendirmeyi yapan kurul adı = T.C. Erzincan Üniversitesi Rektörlüğü İnsan Araştırmaları Etik Kurul Başkanlığı

Etik değerlendirme kararının tarihi= 28/09/2017

Etik değerlendirme belgesi sayı numarası= 07/04